

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave

BVP331-H-2021-VÅR-FLOWassign

Predefinert informasjon

Startdato:	30-04-2021 09:00	Termin:	2021 VÅR
Sluttdato:	14-05-2021 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave		
SIS-kode:	203 BVP331 1 H 2021 VÅR		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.:	332
---------------------	-----

Informasjon fra deltaker

Antall ord *:	7882
----------------------	------

Egenerklæring *: Ja
Jeg bekrefter at jeg har registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *: Ja

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	29
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Jeg godkjenner autalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

BACHELOROPPGAVE

«Hvordan kan et kjønnsperspektiv bidra til rehabilitering for kvinner i fengsel?»

«How can a gender perspective contribute to the rehabilitation of women in prison?»

Kandidatnummer 332

Bachelor i Vernepleie
Fakultet for helse- og sosialvitenskap
Institutt for velferd og deltakelse
14.05.2021

Abstract

Background: In my bachelor thesis, I have chosen to focus on women who are serving time in Norwegian prisons. Women and men in prison have different needs. Women serving a sentence are in challenging situations that include experiences of abuse, health and family situations, pregnancy, social networks and stigma. These are complex challenges that need to be taken into account in order to prevent recidivism.

Purpose: The purpose of the thesis is to shed light on how a gender perspective can contribute to the rehabilitation process for women who are in prison.

Method: The method used is literature study, where I have used research and relevant literature to shed light on my problem.

Findings: My findings are seen in the light of five different literature studies that discuss what it is like to serve time in Norwegian prisons, the effect of gender-responsive treatment, and some measures that can be implemented in the women's rehabilitation process, as well as theory of gender. The findings indicate that gender is important for women's rehabilitation, as they are a minority in prison, which often leads to them being given less priority and receiving a poorer rehabilitation offer than men, who are the majority.

Keywords: penal care, rehabilitation, gender perspective, inmates, women prison conditions.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	4
1.1 Problemstilling	6
1.2 Rehabilitering i kriminalomsorgen.....	7
2.0 Teori	8
2.1 Kjønnsteori	8
3.0 Metode	10
3.1 Valg av metode	10
3.2 Søkestrategi for systematisk søk	10
3.3 Tematisk analyse.....	12
3.4 Metodiske fordeler og ulemper med studien.....	13
4.0 Funn	14
4.1.0 Erfaringer som kvinne i norske fengsler.	15
4.1.1 Kjønnresponsive behandlingsprogrammer gir mer langvarig rehabilitering	16
4.1.2 Rehabilitering i form av alternative tiltak som yoga og mindfulness, med fokus på kjønn	17
5.0 Drøfting	19
5.1 Kjønn som betydning i kriminalomsorgen	19
5.2 Outsider within: Faktorer som påvirker rehabilitering hos kvinner i norske fengsler	21
5.3 Institusjonell etnografi: Behov for mer tilpasset behandling som responderer på kjønn, for kvinner i kriminalomsorgen	24
6.0 konklusjon	27
Litteraturliste	29
Vedlegg	33
Vedlegg 1	33

1.0 Innledning

Jeg trenger mye hjelp og støtte fra tålmodige behandlere. Jeg er ikke bare en ruspasient. Jeg er også mor, kjæreste og venninne. Jeg har både gode og dårlige egenskaper, og jeg har behov for at dere ser hele meg, slik jeg slipper å være bare et interessant kasus. I tillegg har jeg behov for å møte andre kvinner i en tilsvarende livssituasjon som meg selv. For det er da og kanskje bare da at jeg forstår at jeg ikke er alene i denne verden, og at jeg faktisk er et helt vanlig menneske som tilhører arten homo sapiens (Duckert, 2008 s. 138).

Strategi for kvinner i varetekt og straffegjennomføring belyser at det er færre kvinnelige domfelte sammenliknet med mannlige domfelte (Strategi for kvinner i varetekt og straffegjennomføring, 2017, s.2). I 2016 utgjorde kvinner 12 prosent av alle straffereaksjoner hos kriminalomsorgen, der seks prosent av kvinnene sonet en dom i fengsel. Formålet med strategien er at kvinner som soner skal sikres likeverdige forhold som menn, dette innebærer også særskilte behov. Det må derfor etableres ordninger som sikrer tilstrekkelig oppmerksomhet og tilrettelegging på alle nivå for kvinner i fengsel, som per definisjon utgjør en sårbar gruppe i en institusjon hvor de fleste andre domfelte er menn (Strategi for kvinner i varetekt og straffegjennomføring, 2017 s.2-3). Å sone eller å være innsatt blir definert som en person som har begått et lovbrudd, og som har ført til at vedkommende har fått tildelt en fengselsstraff, som på bakgrunn av dette må sone en gitt tid i fengsel (kriminalomsorgen, 2020b). I denne oppgaven skal jeg se nærmere på hvordan et kjønnsperspektiv kan bidra til rehabilitering hos kvinner som soner en dom i norske fengsler.

Kvinner og menn har ulike behov. Kvinner som soner befinner seg ofte i utfordrende situasjoner der overgrepserfaringer, helsesituasjoner, graviditet, familiesituasjoner, sosialt nettverk, stigma og kulturell bakgrunn er noe som må tas hensyn til (Strategi for kvinner i varetekt og straffegjennomføring, 2017 s.4). Kriminalomsorgen hevder at kvinner skal så langt det er mulig gjennomføre fengselsopphold i egne fengsler eller i fengselsavdelinger tilrettelagt for kvinner. På grunn av få plasser, lite ressurser og lange avstander til kvinnefengsel/-avdeling kan kvinnene oppleve å sone kortere perioder i et fengsel for menn (Kriminalomsorgen, 2017). I kriminalomsorgens årsstatistikk for 2019 konkretiseres det at det er totalt 217 faste kvinneplasser i norske fengsler. Kvinnefengslene består av Bredtvet, Telemark avd Kragerø, Rav-neberget, Arendal avd Evje og Kongsvinger avd G, samt kvinneavdelinger i andre blandede fengsler (Kriminalomsorgen, 2019 s. 5). I

kvinnefengslene/avdelingene skal det legges tilrette for kvinners behov. Tilretteleggingen består av rom med vask, wc, dusj, lokaler for ulike aktivitets- og fritidstilbud, samt besøk/barnebesøk og tilrettelagte uteområder. Det skal også legges tilrette for at arbeid, skole og fritidsaktiviteter skal skje atskilt fra mannlige innsatte (Strategi for kvinner i varetekt og straffegjennomføring, 2017 s.2).

En omfattende kartlegging fra 2011-2013 om psykiske lidelser blant kvinner og menn under soning viser til at 92% av alle innsatte har en eller flere psykiske lidelser (Sivilombudsmannen, 2016, s. 41). De vanligste lidelsene blant kvinner i fengsel er angst, selvskading, spiseforstyrrelser, psykose, suicidalatferd, personlighetsforstyrrelser og ADHD. Mange av kvinnene er også rusavhengige kombinert med lidelsene som er nevnt over. I tillegg er et stort tall av kvinnene mødre, som er bekymret og føler på en slags tapsfølelse av å ikke ha omsorgsansvar (Sivilombudsmannen, 2016 s. 41). Forskning viser til at kvinnelige domfelte utsettes for større grad av stigmatisering sammenlignet med menn når de begår en kriminell handling. De kvinnelige innsatte opplever også større grad av skyld og skam (Meld. St. 37 (2007-2008), s.62). Sivilombudsmannen (2016) konkretiserer de utfordrende situasjonene kvinner befinner seg i og indikerer at det er et stort behov for kompetanse og spesialtilpassede program for kvinner.

I behandling av rus er det forsket på kjønnsdelt behandling. Kjønnsdelt behandling går ut på at menn og kvinner bor eller får rusbehandling adskilt. Myrholt (2016) fra avdeling Bragernes deler deres erfaring fra kjønnsdelt behandling innen rusfeltet. Myrholt (2016) belyser videre i bloggen for blå kors at man ikke må sette kvinner og menn opp mot hverandre, men møte dem for den de er med sin kjønnsidentitet. De har blant annet erfart at kvinner ofte føler seg tryggere til å dele sine erfaringer i et rom uten menn. «Gjennom behandling går en gjennom ulike faser» (Myrholt, 2016). Disse fasene beskriver Myrholt som utfordrende, sårbare og ærlige, og består av blant annet forsvar, benekting og erkjennelse. Videre forteller Myrholt at kvinnene opplever at de kan ha mer fokus på seg selv, noe som kan bidra til at de kommer nærmere en selv og våger å åpne opp.

1.1 Problemstilling

Ut ifra informasjon belyst over, har jeg utviklet følgende problemstilling: «*Hvordan kan et kjønnsperspektiv bidra til rehabilitering for kvinner i fengsel?*»

Det er viktig å belyse temaet da kvinner i fengsel utgjør kun seks prosent av de som soner en dom i norske fengsler. Dette betyr at kvinner utgjør en sårbar og marginalisert gruppe som kan medføre at kvinnene blir oversett i det store systemet. Jeg ønsker å tilegne meg mer kunnskap innenfor fagfeltet, som kan bidra til økt forståelse om kvinnenes sårbare posisjon. Dette gjelder både i kriminalomsorgen og på andre arenaer hvor kvinner fremstår som marginaliserte. I en artikkel fra Fri fagbevegelse sies det «Det er uholdbart og uakseptabelt at det i Norge i 2019 fortsatt er så dårlige soningsforhold for kvinner» (Maan & Bjørhovde, 2018). Hensikten med oppgaven er å belyse hvordan tilrettelagt behandling sett i lys av kjønnsperspektiv, kan bidra til en bedre rehabiliteringsprosess for kvinner som soner en dom. Dette vil jeg reflektere fra et vernepleiefaglig ståsted, hvor kriminalomsorgen er en arena der vernepleiere kan bidra med kompetanse om målrettet miljøarbeid. Vernepleiere er også vandt til å jobbe med mennesker som har ulike utfordringer og ser derfor ofte muligheter fremfor utfordringer, noe som kan være en viktig ressurs i kriminalomsorgens praksis (Finden, 2019).

Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å omhandle kvinner som soner en dom i norske fengsler. Siden dette er en liten gruppe på kun seks prosent, vil jeg ikke berøre kvinners alder, etnisitet, hvilke rusmiddel kvinnene muligens er avhengig av eller spesifikke psykisk lidelser. Jeg vil heller ha fokus på hvilke utfordringer og hindringer kvinnene i kraft av å være en marginalisert gruppe kan møte på og hvordan et kjønnsperspektiv vil bidra i rehabiliteringsprosessen.

Oppgaven består videre av seks deler. Kapittel en, er bakgrunnsdelen der jeg kontekstualiserer kvinners situasjon og tilpasset behandling. I kapittel to presenterer jeg teorigrunnlaget for oppgaven. Kapittel tre, handler om metode og datainnsamlinger jeg har brukt og hvordan jeg har søkt for å finne kunnskap om tema. Til slutt vil jeg presentere resultatene som blir drøftet i kapittel fem i lys av kjønnsteori, som til slutt oppsummeres i siste kapittel.

1.2 Rehabilitering i kriminalomsorgen

Målet for kriminalomsorgens faglige virksomhet er en straffedømt som når dommen er sonet, er stoffri eller har kontroll over sitt stoffbruk, har et passende sted å bo, kan lese, skrive og regne, har en sjanse på arbeidsmarkedet, kan forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig, evner å søke hjelp for problemer som måtte oppstå etter løslatelsen og kan leve uavhengig (St.meld. 37 (2007-2008), s.9)

Kriminalomsorgen har et mål om at straff skal være rehabiliterende og forhindre tilbakefall til ny kriminalitet. God rehabilitering krever fleksibilitet innenfor rammene av den idømte straffereaksjonen, med gode virkemidler både innenfor og utenfor fengselet (St.meld. 37 (2007-2008), s.7). Rehabilitering og habilitering blir definert som «planlagte prosesser med klare mål og virkemidler, hvor flere aktører samarbeider om å gi nødvendig bistand til brukerens egen innsats for å oppnå best mulig funksjons- og mestringsevne, selvstendighet og deltakelse sosialt og i samfunnet» (forskrift om habilitering og rehabilitering, 2001, §2). Det er en forutsetning at soningskapasiteten skal være egnet for rehabilitering og dermed redusere tilbakeføring ved vellykket rehabilitering. Nødvendig oppfølging etter løslatelse er helt sentralt i arbeidet om tilbakeføring til samfunnet. Her vil sosialisering og nettverk være en viktig nøkkel for en kriminalitetsforebyggende effekt. Straffen skal gjennomføres og bygges på et prinsipp om at soning skal ha et hensiktsmessig innhold (Meld. St. 12 (2014-2015), s. 34).

Kriminalomsorgen bygger på fem pilarer, der første pilar er straffen lovgiver har utalt seg om. Andre pilar går ut på det humanistiske menneskesyn, som har fokus på menneskers frihet og at man må ta ansvar for valg man tar. Rettsikkerhet og likebehandling er den tredje pilaren og er viktige prinsipper for utøvelse av makt. Videre er pilaren om at den domfelte har gjort opp for seg når straffen er sonet. Den siste pilaren er normalitetsprinsippet, som går ut på at fritak av frihetsberøvelsen er selve straffen og at straff ikke skal være tyngre enn nødvendig, av sikkerhetsmessige hensyn (Meld. St. 37 (2007-2008), s.7). Jeg vil videre i oppgaven ha et ekstra fokus på likebehandling og normalitetsprinsippet. Prinsippene skal sikre lik rehabilitering uavhengig av kjønn og er vesentlig i form av at den innsatte skal ha muligheten til å trene på hverdagslige aktiviteter og ta ansvar for eget liv (Meld. St. 12 (2014-2015)).

2.0 Teori

Kjønnteori er mitt analytiske blikk i analysen av problemstillingen om *Hvordan kan et kjønnsperspektiv bidra til rehabilitering for kvinner i fengsel?* Kjønnteori inngår i den samfunnsfaglige tradisjonen med fokus på samfunnsmessige strukturer og prosesser som påvirker brukerens livssituasjon (Utdanning-og forskningsdepartementet, 2004, s. 6). I boken *Kjønnsperspektiv i sosialt arbeid* belyses det at å tenke *kjønn* kan være en tankemåte om menneskers verdi. Når en fokuserer på kjønn, er det relevant å tenke at vi har ulike kjønn. I noen situasjoner påfører det oss problemer, mens andre ganger representerer det ressurser (Oltedal, 2013, s.91).

2.1 Kjønnteori

Kjønnteori har vokst frem i lys av kritikken om feminisme og er idag et eget fagfelt. Siden feminismen danner grunnlag for dagens kjønnteori, får den en plass i denne oppgaven. I kjønnteorien stilles det distinkte spørsmål om betydningen av kjønn, for det problemområdet som skal undersøkes. Dette innebærer å kartlegge eksisterende kunnskap om kjønn, avdekke kunnskapshull og undersøke hvordan kjønn har begrenset utforming på feltet (Universitetet i Bergen, 2017). Spørsmål som omhandler forhold mellom kjønn og seksualitet, kjønn og klasse og kjønn og rase er sentrale og angår grunnleggende aspekter ved menneskers eksistens i verden (Mortensen et al, 2008, s. 11). Dette kan overføres til mitt tema, der jeg vil se på hvordan kvinner opplever å sone i fengsel, der majoriteten består av menn.

Kjønn som begrep er komplekst og bredt med mange teorier og perspektiver med ulike vinklinger. For å se nærmere på min problemstilling om hvordan et kjønnsperspektiv kan påvirke rehabilitering hos kvinner i fengsel, vil jeg trekke inn to vitenskapsteoretikere. Nemlig Sandra Hardings (1991) om feministisk standpunktteori og Dorothy Smith (1998, 2002, 2005) om institusjonell etnografi.

Sandra Hardings (1991) belyser at forskning i høy grad baseres på menns liv og erfaringer, og at en må forske mer på kvinners liv for å utjevne denne «skjevheten». Kvinner er «outsiders-within» som kan bety at kvinner ofte er fremmede i forhold til den dominerende praksisen, de står på utsiden, samtidig som de imidlertid kan være på innsiden. Hardings kaller dette for standpunktteori (1991) og beskriver det som et dobbeltblikk, der en evner å se verden både ovenfra og nedenfra. I feministisk standpunktteori fokuseres det på hvordan kvinners underdannelse, kan gi et nytt syn og ståsted med sine ressurser som ligger innbakt i kvinnesituasjonen (Hardings, 1991, sitert i Mortensen et al., 2008, s. 118-119). I kriminalomsorgen vil det være interessant å trekke inn Hardings teori da kvinner som soner ses på som en marginalisert gruppe. Det å få deres «kollektive subjekt» kan være en viktig del i videre forskning «oppover» der en studerer struktur, organisasjon og maktsituasjon (Hardings, 1991, sitert i Mortensen et al., 2008, s. 119).

Dorothy Smith (1998, 2002,2005) tar også utgangspunkt i standpunktteori samt det eksplisitte feministiske perspektiv om kvinners sosiale posisjon. Smith ønsker å utfordre den dominerende mannsinspirerte tankemåten innenfor sosiologien, ved å ta utgangspunktet i kvinners erfaring. Denne metoden kaller hun institusjonell etnografi (2002), der hun kartlegger og synligjør kreftene som former folks hverdag. Dette er en metode som starter med det konkrete og lokale, men som beveger seg videre oppover og ut på det institusjonelle nivå. Arbeidet om at enkeltindividet ikke alltid ser ens erfaringer og individuelle situasjon som en kollektiv helhet og at aktørens erfaringer og livssituasjon henger sammen, må ses i sammenheng mellom individ og samfunn. Smiths syn på det såkalte «aktør/struktur problemet» er at man må bryte det institusjonelle og studere den sosiale situasjonen nedenfra og opp der en ser på det konkrete hverdagslige om hva en kan forvente av hverandre (Smith, 1998,2002,2005, sitert i Mortensen et al., 2008, s. 187-191).

Kvinner som soner er ofte utsatt for en rekke utfordringer. Ved hjelp av kjønnteori, ønsker jeg å forstå hvordan ulike mekanismer virker inn på handlinger og avgjørelser de tar basert på tidligere erfaringer og holdninger. Samt hvordan fengselsmiljøet vil ha innvirkning på kvinners mestring og opplevelse av rehabilitering.

3.0 Metode

Metoden er redskapet vårt i møte med det man vil undersøke (Dalland, 2018, s. 52). For å søke svar på hvordan kjønn kan bidra til rehabilitering hos kvinner som soner, har jeg benyttet meg av litteraturstudium. I den videre fremstillingen av metode begrunner jeg valg og redegjør det systematiske litteratursøket med søkestrategi, søkeord og databaser, samt en tematisk analyse og metodiske fordeler og ulemper ved studiene.

3.1 Valg av metode

Når det kommer til valg av metode vektlegger Dalland (2018) at det er flere momenter som må tas hensyn til. Blant annet hvilke metode som vil gi best data til min problemstilling, mine metodeferdigheter og tiden jeg har til disposisjon (Dalland, 2018 s.195). Da jeg skrev ned en handlingsplan i forbindelse med prosjektplanen skjønnte jeg fort at jeg hadde mindre tid enn forventet. Jeg måtte derfor være realistisk og tenke på hva som lot seg gjennomføre med de ressursene jeg hadde. Mitt valg landet derfor på litteraturstudie. Det som kjennetegner litteraturstudie er at man innhenter eksisterende fagkunnskaper som man etterpå drøfter opp mot eksisterende forskningsresultat (Dalland, 2018 s.207). Beslutningen jeg foretok ble også gjort på bakgrunn av at det foreligger relevant forskning på feltet, samt et ønske om kvinners erfaring. Da det i utgangspunktet ikke er lov å innhente datamateriale fra pasienter/klienter, ble litteraturstudie mest gunstig å ta i bruk for min oppgave (Rettleiar for bacheloroppgåva ved fakultet for helse-og sosialvitenskap (FHS)).

3.2 Søkestrategi for systematisk søk

Etter å ha anskaffet informasjon gjennom bakgrunnsøk ønsket jeg å gjøre et systematisk litteratursøk for å ha forskningsbasert kunnskap på feltet. Jeg begynte søkeprosessen i MeSH for å finne relevante søkeord på engelsk for: «kvinner», «kjønnsdelt behandling», «fengslede kvinner» og «tiltak». Søkeordene jeg benyttet videre var «women, female, females», «prison, jail, incarceration, imprisonment, correction facilities», «gender-segregated treatment» og «gender-responsive treatment». Videre kombinerte jeg søkeordene med «OR» og «AND», der jeg brukte «OR» mellom ord som betyr det samme og «AND» for å kombinere søkeordene.

Min problemstilling førte til et informasjonsbehov som jeg har konkretisert ved bruk av et PICO- skjema. PICO står for Pasient/Problem, Intervention, Comparison og Outcome og er et redskap en kan benytte ved å dele opp kjernes spørsmålet, slik at søkeprosessen blir mer presis (Nortvedt et al, 2012, s. 33). Mitt PICO-skjema finnes i vedleggslisten som vedlegg (1). I utarbeidelsen av kjernes spørsmålet har jeg tatt utgangspunkt i tema og problemstilling. Kjernes spørsmålet ble følgende: «Hvordan kan kjønnsdelt behandling bidra til rehabilitering hos kvinner i fengsel?» og tar for seg effekt av tiltak, der det foretrekkende designet er randomisert kontrollert studie (Nortvedt et al, 2012, s.38).

Et viktig prinsipp i kunnskapsbasert praksis er å bruke oppsummert forskning, en hovedregel er derfor å starte søket øverst i S-pyramiden. S pyramiden er formet som en trekant og består av seks nivåer av kunnskapskilder (Nortvedt et al, 2012, s.45). Jeg ønsket å finne systematiske oversikter som inneholdt effekt av tiltak for å besvare min oppgave. Jeg startet først øverst i pyramiden, men fant ingen relevante treff. Jeg bevegde meg derfor videre ned i pyramiden og søkte i databaser for oppsummert forskning, som kan være kvalitetsvurderte studier og systematiske oversikter (Helsebiblioteket, 2016).

Jeg utførte videre søk i Oria, Epistemonikos, Cochrane library og ERIC. Epistemonikos er en internasjonal database som inneholder systematiske oversikter og omhandler blant annet behandling, diagnose, prognose, skade og etiologi. Cochrane library er en database som inneholder effekt av ulike tiltak for forebygging og behandling. ERIC er en internasjonal database som gir oversikt over pedagogisk litteratur og ressurser (Høgskulen på Vestlandet, u.å.).

Ved å bruke søkeordene «gender-responsive treatment» AND «woman in prison» i Epistemonikos kom det syv treff, der jeg fant en randomisert eksperimentell studie av kjønnsresponsiv rusmisbruk for kvinner i fengsel, som kunne være relevant for min problemstilling. Jeg brukte videre samme søkeord i Cochrane library, jeg fikk opp 1 treff, som ikke var relevant. Videre gjorde jeg søk i ERIC, der jeg brukte søkeord «Treatment» AND «woman or women or female or females» AND «prison, or jail, or incarceration, or imprisonment, or correction facilities». Deretter ekskluderte jeg artiklene som var eldre enn 2010 og fikk opp 30 treff, med to muligens relevante artikler. Artiklene jeg har funnet ga mye relevant informasjon, noe som førte til nytt informasjonsbehov og nye kilder. I mitt

tilfelle ønsker jeg også å finne mer informasjon om «yoga» og «mindfulness». Dette er to begreper som gjentok seg i de relevante artiklene og ble derfor inkludert videre i søk om tiltak som kunne besvare min problemstilling. Artikler om yoga og mindfulness fant jeg i databasen google scholar, en database der en kan søke i mange ulike akademiske tidsskrifter samtidig (Høgskulen på Vestlandet, u.å.). Jeg brukte «yoga and mindfulness for incarcerated woman», der jeg fikk opp 3660 søk og jeg ekskluderte de som var eldre enn 2010. Jeg fant fire mulige relevante artikler for besvarelsen av min problemstilling.

Jeg har benyttet meg av Oria for å søke etter relevante bøker og artikler med søkeordene som er beskrevet over. Jeg fikk opp en rapport fra kunnskapssenteret der de hadde samlet inn systematiske litteratursøk om effekt og erfaring med rehabiliteringstiltak for kvinner som soner, 204 studier ble inkludert. Jeg har derfor benyttet meg av denne rapporten ved funn av relevante artikler til mitt litteratursøk (Kunnskapssenteret, 2014).

3.3 Tematisk analyse

I prosessen for å finne ut av hvilke forskningsartikler som ville være relevant å inkludere i besvarelsen av problemstillingen var det nødvendig med analyse. Tematisk analyse er inspirert av Braun og Clarke (2006) og består av seks trinn. I første trinn blir man kjent med dataene, så organiserer man dataene ut fra det man ønsker å finne ut, deretter søker man etter tema og gjennomgår dem. Videre definerer man «essensen» av hvert tema og hva det handler om for å i fase seks utarbeider temaer i den endelige analysen (Braun & Clarke, 2006, s.87-93).

I min analyse av forskningsartiklene har jeg tatt utgangspunkt i fasene til Braun og Clarke (2006). Etter å ha funnet flere artikler som mulig relevant, ble de lest grundig for å få kunnskap om innholdet. Videre markerte jeg viktige funn jeg ønsket å få med i min drøfting og ekskluderte artiklene jeg ikke kunne bruke. Jeg har delt artiklene inn i en forenklet oversikt hvor jeg oppdaget mønstre av ulikheter og likheter. Videre delte jeg artiklene opp i tre hovedtema. Jeg definerte de tre hovedtemaene for å se om de kunne svare på min problemstilling.

3.4 Metodiske fordeler og ulemper med studien

I denne delen vil jeg kritisk vurdere min fremgangsmåte og bruk av litteraturstudier. Dalland (2018) beskriver at det er to sider ved kildekritikk. Først ser man på selve litteratursøket og hvordan det belyser problemstillingen. Videre gjør man rede for litteraturen en har anvendt i oppgaven (Dalland, 2018, s. 152).

Min problemstilling er som følger «*Hvordan kan et kjønnsperspektiv bidra til rehabilitering for kvinner i fengsel?*». Det å finne litteratur som er relevant for problemstillingen er et av kravene til Dalland (2018). Jeg har derfor lest artiklene jeg har benyttet meg av grundig og benyttet meg av KBP-skjema som sjekklister, samt fasene til Braun og Clarke (2006) for å se på relevansen i forhold til min problemstilling. Da det har vært lite forskning på feltet i Norge måtte jeg bevege meg over til Amerika hvor de driver kriminalomsorg ulikt fra Norge. Jeg har uansett benyttet meg av disse studiene i håp om at det kan ha en overføringsverdi til Norske fengsler, da det har vært mangel på et bedre alternativ. For å komplimentere forskningen fra utlandet, brukte jeg en spørreundersøkelse som omhandlet erfaringer fra kvinner som soner i Norske fengsler. Jeg har også funnet forskning på meditasjon og mindfulness, for å få frem et tiltak som kunne svare på min problemstilling. Noen av studiene mine er eldre, hadde jeg søkt annerledes og hatt bedre tid kunne dette ledet til mer oppdaterte svar i forhold til min problemstilling.

I kildesøket var det viktig for meg å finne fagfellevurderte artikler for å sikre validitet og troverdighet. Studiene jeg har benyttet meg av har ulik grad av kvalitet, noe som kan være en svakhet i besvarelsen av min problemstilling. Jeg har derfor gjort et raskt søk i bibliografiske databaser som Oria for å finne informasjon om forfatteren. Et eksempel på dette er studiet til Messina et al (2010), der jeg fant ut at Messina har gjennomført flere studier på feltet, noe som øker troverdighet. Jeg har i hovedsak benyttet meg av primærkilder som er den opprinnelige utgaven av teksten (Dalland, 2018, s.162), ved noen unntak har jeg brukt sekundærkilder dersom den er vurdert som troverdig, slik som boken «kjønnsteori» av Mortensen et al (2008). I sekundærkilden må jeg ta høyde for at teksten kan være oversatt og fortolket, noe som kan føre til at det opprinnelige perspektivet kan ha endret seg (Dalland, 2018, s158). Jeg har derfor undersøkt primærkilden om mulig, for å undersøke om innholdet som er gjengitt kan sammenlignes, dette for å unngå tolknings feil.

4.0 Funn

Gjennom analysen valgte jeg ut fem ulike typer studier for å belyse min problemstilling. Studiene kommer fra databasene Epistemonikos, Oria og google scholar og er en blanding av primærstudier, som er studier der en presenterer forskning for første gang (Dalland, 2018, s.162) og systematisk oversikt, som oppsummerer og sammenstiller resultater av flere relevante studier innafor fagområdet (Dalland, 2018, s.163). Studiene er i hovedsak kvalitative, med noen studier som er kvantitativ. Studiene er inndelt i oversikten under. Jeg vil videre i kapittelet beskrive studiene og hvorfor de er relevant for min oppgave, samt vurdere dem kritisk.

Forfatter, årstall, land	Tittel	Hensikt	Metode og design	Hovedfunn
Vige, Å. M., 2017., Norge	Kvinnens erfaringer med å sone i norske fengsler våren 2017: en rapport fra juridisk rådgivning for kvinner	Hensikten er å undersøke erfaringer til kvinner som soner i Norske fengsler.	Kvantitativ Spørreundersøkelse, med kvalitative elementer	Rapporten inneholder ti temakapitler, der de oppsummerer kvinnenes erfaringer og kommer med anbefalinger til hvordan soningsforholdet kan bli bedre.
Messina, N. P, Grella, C. E, Cartier, J & Torres, S., 2010., USA, California	A randomized experimental study of gender-responsive substance abuse treatment for woman in prison.	Hensikten med studie er å se effekten av et traumeinformert kjønnsresponsivt behandlingsprogram (GRT) sammenlignet med et standard fengsels TC-behandlingsprogram.	Randomisert kontrollert studie	Studien viser til at GRT-deltakere viste mer suksess på prøveløslatelse sammenlignet med TC-behandlingsgruppen. GRT-deltakere forble også frivillig i etterbehandling i en lengre periode.
Glanville, J.M, Hewitt, C, James , M.M, Neilson, M, Perry, A. E & Woodhouse, R., 2015., England	Interventions for female drug-using offenders	Hensikten er å vurdere effektiviteten av inngrep for kvinnelige narkotikabrukere, for å redusere kriminell aktivitet, narkotikabruk, eller begge deler.	Systematisk oversikt	Det blir belyst fire intervensjoner: (1) terapeutisk og kjønnsresponsiv behandling, (2) saksbehandling og kognitive ferdigheter, (3) farmakologiske behandlinger, (4) mellommenneskelig

				psykoterapi. Disse blir diskutert og drøftet.
Rousseau, D, Long, N, Jackson, E & Jurgensen J. 2019., USA	Empowering Through Embodied Awareness: Evaluation of a Peer-Facilitated Trauma-informed Mindfulness Curriculum in Womans Prison	Hensikten med studien er å se implementeringen av et kjønnsresponsivt, traumeinformert integrert oppmerksomhetsprogram i et kvinnefengsel, der de anvender yogabasert psykopedagogisk tilnærming i et 16-seksjonsprogram.	Kvalitativ Casestudie	Programdeltakerne viser forbedring i bruk av sunne mestringsevner, opplevelse av traumatisk stress, symptomer på angst, depresjon, selvmedfølelse, emosjonell bevissthet og selvregulering samt evnen til å forholde seg til andre.
Harner, H, Hanlon, A, L & Garfinkel M. 2010., USA	Effect of Iyengar Yoga on Mental Health of Incarcerated Woman: A feasibility Study	Formålet er å (1) adressere muligheten for å gi en kjønnsresponsiv treningsintervensjon innenfor kriminalomsorgen. (2) å observere effekten av Iyengar yoga- program, der grupper møter to økter i uken i 12 uker.		Kvinner som deltok i dette programmet, opplevde færre symptomer på depresjon og angst over tid.

4.1.0 Erfaringer som kvinne i norske fengsler.

Den første studien i oversikten er en undersøkelse av Vige (2017), som viser til erfaringer som kvinner har gjort seg i Norske fengsler. Studien er en norsk rapport fra juridisk rådgivning for kvinner (herav JURK). Rapporten inneholder ti temakapitler, der JURK kommer med anbefalinger til hvordan kvinners soningsforhold kan bli bedre i hvert kapittel. Det var totalt 120 kvinner som deltok i undersøkelsen. Spørreundersøkelsen er omfattende, med 119 spørsmål om fangetilværelsen, der kvinnene fikk mulighet til å utdype svarene. Undersøkelsen er hovedsakelig kvantitativ, med kvalitative elementer. Siden det er lite forskning på feltet i Norge, anser jeg denne rapporten som relevant i forhold til min problemstilling om hvordan et kjønnsperspektiv kan bidra til rehabilitering for kvinner i fengsel. Dette er fordi den viser til kvinnenes erfaring, som vil komplimentere de andre forskningsartiklene jeg har funnet om kjønn og behandling. Rapportens metode er godt

beskrevet, der de også viser til at de har tatt utgangspunkt fra to tidligere rapporter fra JURK, samt rapporter fra KDI, SOM og LDO, der de har diskutert kvinnenes utsagn med tilsvarende funn.

4.1.1 Kjønnresponsive behandlingsprogrammer gir mer langvarig rehabilitering

Den andre og tredje studien i oversikten fokuserer på kjønnsresponsiv behandling. Messina et al (2010) er et randomisert kontrollert enkeltstudie og Glanville et al (2015) er en systematisk oversikt. Begge studiene viser til at kvinnene som deltok i kjønnsresponsiv behandling viste signifikant forbedring over tid, der de også forble frivillig i etterbehandlingen i en lengre periode. Studiene belyser også at det ikke er tilstrekkelig med forskning på feltet, som vil gå ut over presisjon og tillit, noe jeg må ta høyde for da jeg bruker dem i min oppgave.

Bakgrunnen for Messinas et al (2010) studie er de komplekse forskjellene mellom fengslede menn og kvinner, noe de hevder er relevant for deres rehabilitering. Studiets formål er å se hvordan et traumeinformert kjønnsresponsivt behandlingsprogram (GRT) sammenlignet med et standard fengsels TC-behandlingsprogram. Respondentene var kvinner som sonet i Valley State Prison for Woman i California. Utvalget besto av totalt 115 kvinner som gikk inn fengselsbehandling og som ønsket å delta i studien. De ble tilfeldig tildelt ulike program; GRT-modellprogram, Helping Woman Recovery and Beyond Trauma (n=60), og Destiny Prison Program, et standard fengsel TC-program (n=55). Der resultatet beskriver at begge behandlingsgruppene viste generell forbedring, men at GRT- gruppen hadde mer positive resultater over tid.

Glanville et al (2015) hensikt med studie er å vurdere effektiviteten av inngrep for kvinnelige narkotikabrukere, for å redusere kriminell aktivitet, narkotikabruk, eller begge deler. Studie tar for seg flere intervensjoner som saksbehandling, kognitive ferdigheter, farmakologiske behandlinger og mellommenneskelig psykoterapi. Jeg ønsker å ta utgangspunkt i intervensjonen om terapeutisk og kjønnsresponsiv behandling, da dette er en egen del i funnene. Jeg vil derfor ikke vise til de andre funnene i studien, da de ikke er relevant for min oppgave. Artikkelen er fagfelleurdert noe som styrker validiteten, der metode,

ekskludering og inkludering blir beskrevet godt, samt ulike verktøy som er blitt brukt. Det ble inkludert ni randomiserte studier, der 172 studier ble ekskludert.

Jeg ser på begge studiene som relevant for besvarelsen av min problemstilling, ved at de belyser hvordan kjønnsresponsiv behandling vil ha en innvirkning på kvinner som soner. Svakheter ved studiene er at de er eldre studier, noe jeg må ta høyde for, samtidig syntes jeg GRT-programmet til Messina et al (2010) som ble nevnt, var godt beskrevet, samt at den systematiske oversikten til Glanville et al (2015) er fagfellevurdert og bekrefter disse funnene.

4.1.2 Rehabilitering i form av alternative tiltak som yoga og mindfulness, med fokus på kjønn

Den fjerde og femte studien i oversikten baserer seg på et kjønnsresponsiv yoga/mindfulness program for fengslede kvinner. Rousseau et al (2019) sin studie er en casestudie. Studie baseres på yoga og mindfulness, der de har fulgt 12 kvinner. Pilotstudien vurderte hver deltaker, både før og etter studie. Formålet med studie var at resultatet skulle vise informasjon om nye og effektive strategier for traumeinformert omsorg som kan være nyttig for deltakere, pårørende og ansatte, der målet er å forbedre helsetilstanden og velværet til fengslede kvinner.

Harner et al (2010) baserer seg på lyenger yoga og er designet for å forbedre tillit og redusere stress for fengslede kvinner. Utvalget besto av 21 kvinner, der 60 ble inkludert, men takket nei. Studien har et ønske om at resultatene kan brukes til å forbedre fremtidig intervensjoner som utformes til fordel for helseresultatene hos fengslede kvinner. En etisk faktor som gjorde meg oppmerksom i Harner et al (2010) studie var at forskerne løste intervjuet ved at de kom inn i fengselet, da mange av kvinnene sliter med traumer og må bli kroppsvisitert om de skal ut av deres felleskap, dette var for å unngå unødvendig belastning både for kvinnene og kriminalomsorgen.

Artiklene er relevant for min oppgave, da jeg ønsker å finne noen tiltak som kan implementeres i kjønnsresponsiv behandling for å hjelpe kvinnene i sin rehabiliteringsprosess. Da flere av programmene i de andre forskningsartiklene har hatt

fokus på selvet og mindfulness, var det gunstig å ha fokus på dette i min oppgave. En svakhet ved studiene er at de begge er små enkeltstudier, der antallet som er inkludert er lite. Samtidig anser jeg studiene som en styrke da begge er fagfellevurdert, noe som vil styrke validiteten. Studiene er også grundig beskrevet og støtter begge resultater om redusert angst, stress, depresjon og traumer, samt økt mestringsfølelse.

5.0 Drøfting

I drøftingsdelen vil jeg analysere, vurdere og tolke funnene jeg har gjort i lys av kjønnteori (Dalland, 2017, s. 200). Tidligere i oppgaven har jeg belyst teori om kjønn og hvilken betydning det kan ha for problemområdet som blir undersøkt. Problemområdet mitt er den marginaliserte gruppen kvinner som soner en dom i fengsel. Analysen av mine funn resulterte i følgende underoverskrifter, kjønn som betydning i kriminalomsorgen, faktorer som påvirker kvinnes rehabilitering og behovet for mer tilpasset behandling som responderer på kjønn, for kvinner i kriminalomsorgen. Underoverskriftene drøftes opp mot min problemstilling om *Hvordan kan et kjønnsperspektiv bidra til rehabilitering for kvinner i fengsel.*

5.1 Kjønn som betydning i kriminalomsorgen

I studien til Messina et al (2010) belyses det at sammenlignet med menn, har kvinnelige lovbrøyttere mer traumer etter misbruk i barndommen. Det rapporteres også om mer avhengighet, posttraumatisk stresslidelse (PTSD) og kroniske helseproblemer både fysisk og psykisk blant kvinnene. Disse funnene støtter Glanville et al (2015) i sin systematiske oversikt. Her konkluderes det med at funnene antyder viktigheten av å gi kjønnsspesifikke, følsomme og omfattende tilnærminger i fengselsystemet, for å svare på de komplekse behovene til kvinnelige lovbrøyttere. Messina et al (2010) hevder at behandling som adresserer kvinners spesifikke behov, blir vanligvis ikke fokuspunktet i fengselsbasert behandling for kvinner.

I behandling av rus, har den biologiske og psykososiale forskjellen mellom kvinner og menn skapt stor interesse innenfor forskning på feltet (Duckert, 2008 s. 136). Forskingen viser til signifikante resultater i reduksjon av rusproblemer samt økt psykisk mestring. Det vises også til risikoatferd, i form av at kjønnsblandet behandling kan innlede til relasjoner mellom mannlige og kvinnelige pasienter, noe som har ført til raskere tilbakefall (Duckert, 2008 s. 136). Myrholt (2016) fra avdeling Bragernes støtter disse funnene i bloggen for blå kors der kvinner forblir lengre i behandling. Avdeling Bragernes belyser at menn også opplever positive fordeler i kjønnsdelt behandling. De åpner seg mer opp, våger å gråte, får mulighet til å snakke mer direkte med et hardere språk og erkjenner sårbarheten. «Sårbarheten og

skammen kan oppleves veldig ulikt hos alle pasienter, og kanskje kan det for noen være godt å kun dele dette med eget kjønn» (Myrholt, 2016). Kvinnene opplever at de slipper å konkurrere med menn om å «ta plass» i behandlingen og de får mulighet til å forholde seg til temaer de ellers ikke snakker om. Forskning på kjønn innenfor rusfeltet er mer framtrødende enn forskningen innenfor kriminalomsorgen både i utlandet og i Norge. Da mange av kvinnene som soner i fengsel er preget av rus, samt utfordrende situasjoner, ser jeg på forskningen som er blitt gjort innen rusfeltet som relevant og overførbart til kriminalomsorgen.

Som nevnt i innlendingen, viser kriminalomsorgen til at kvinner skal så langt det er mulig gjennomføre fengselsopphold i egne fengsler/avdelinger tilrettelagt for kvinner (Kriminalomsorgen, 2017). På bakgrunn av at kvinner er en marginalisert og sårbar gruppe i fengselet, befinner de seg i sårbare situasjoner, der de kan oppleve seksuell trakassering, krenkelser eller utnyttelse om de soner sammen med menn (Vige, 2017, s 62). I JURKs undersøkelse (2017) kommer det frem ulike erfaringer kvinner har med å sone i norske fengsler. Det å gjøre undersøkelser for å synliggjøre kreftene som styrer kvinnenenes hverdag, er det Smith kaller for institusjonell etnografi, noe som kan hjelpe med å endre tankemåter og maktmønstre (Mortensen et al., 2008, s. 187).

I JURKs undersøkelse (2017) ble det belyst at 56% av kvinnene foretrakk å sone i blandingsfengsler. Noen av kvinnene begrunnet dette med at blandingsfengslene hadde bedre tilbud «jeg ønsker samme tilbud som menn, vi kvinner er nedprioritert» (Vige, 2017, s. 49). Det ble også nevnt at det å sone med menn ga en følelse av normalitet under soning. Samtidig påpekte halvparten av kvinnene at de følte seg nedprioritert i blandingsfengselene, og ved ressursmangel, ville det alltid gå utover dem først. På en annen side, svarte en gruppe på 16% at de hadde dårlige opplevelser av å sone med menn, der de har opplevd seksuelle krenkelser eller overgrep. Det ble også nevnt at man får bedre tilrettelagt hjelp for kvinner i de rene kvinnefengslene, og at en andel følte seg tryggere i et fengsel for kvinner (Vige, 2017 s. 62-64).

I Hardings (1991) feministiske standpunktteori, tar en utgangspunkt i feministiske analyser av samfunnet. En kritikk av Hardings teori er at ikke alle kvinner befinner seg i samme

situasjon og står derfor ikke i samme «kamp» (Mortensen et al., 2008, s. 121). Dette er noe en ser i svarene til kvinnene i JURKs undersøkelse (2017), der noen har et ønske om å sone sammen med menn, mens andre ønsker å sone i rene kvinnefengsler. Samtidig forteller flertallet av kvinnene at de har en felles opplevelse av nedprioritering på bakgrunn av deres kjønn. Ut ifra disse svarene hevder JURK (2017) i sin anbefaling at kvinnene bør få velge selv om de ønsker å sone i rene kvinnefengsler eller blandingsfengsler, da de har forskjellige opplevelser og preferanser. Svarene som kommer frem i JURKs undersøkelse (2017) er informativt i forhold til min problemstilling, da disse erfaringene legger føringer for mitt spørsmål om *hvordan et kjønnsperspektiv påvirker rehabiliteringsprosessen til kvinner som soner*.

5.2 Outsider within: Faktorer som påvirker rehabilitering hos kvinner i norske fengsler

Etter å ha sett på kvinnenes erfaring med å sone i Norske fengsler gjennom JURKs undersøkelse (2017), kommer det frem flere faktorer som kan påvirke kvinnenes rehabilitering. I Hardings (1991) standpunktteori, belyses det at kvinner er «outsider-within». Dette betyr at kvinnene befinner seg i fengselssystemet, men som en marginalisert gruppe, da menn dominerer som majoriteten. Fengselet som institusjon er lagt opp for menn og deres behov. Kvinnene er fremmede i forhold til den dominerende praksisen, de befinner seg innenfor fengselssystemet, samtidig blir de flertallet av gangene nedprioritert. De står på utsiden, samtidig som de midlertidig er på innsiden. Gitt situasjonen kvinnene er i som «outsider-within» kan det være viktig å få deres «kollektive subjekt», som betyr å få deres gruppebevissthet. Dette kan være en faktor som synligjør opplevelsen av å ikke bli prioritert, som kan skape et felleskap for kvinnene (Mortensen et al., 2008, s. 121). Her er det viktig å understreke at dette forutsetter at kvinnene har en felles opplevelse.

Ut ifra JURKs undersøkelse (2017) vil informasjonen kvinnene har belyst ikke samsvares med normalitet og likebehandlingsprinsippet. Prinsippene handler om at menn og kvinner skal sikres lik rehabilitering uavhengig av kjønn. Det å ta ansvar for eget liv, samt trene på hverdagslige aktiviteter er en vesentlig del av rehabiliteringen (Meld. St. 12 (2014-2015)). Flere av kvinnene svarer at de blir nedprioritert og ikke får tilgang på samme tilbud som menn, dette gjelder både blandingsfengslene og de rene kvinnefengslene. I

blandingsfenglene er rusmestringsprogrammene, samt flere arbeid/utdanningstilbud tilrettelagt for menn, noe som betyr at kvinnene ofte må delta sammen med mennene om de ønsker tilbudet. Da noen kvinner ikke føler seg trygg, samt kriminalomsorgen har et ønske om at aktiviteter og tilbud for kvinner skal skje avskilt fra menn, kan dette være utfordrende for kvinnene (kriminalomsorgen, 2017).

Å bli nedprioritert ved ressursmangel er noe flere av kvinnene påpeker i JURKS undersøkelse (2017). Dette er en faktor som kan føre til isolasjon og påvirke muligheten for rehabilitering. Ifølge normalitetsprinsippet skal ikke straff være tyngre enn nødvendig, da fritak av frihetsberøvelsen er selve straffen (Meldt. St. 37 (2007-2008), s.7). «Isolasjon» brukes kun som isolasjon under varetektsfengsling i straffegjennomføringsloven mens «utelukkelse fra felleskapet» beskriver de ulike isolasjonsfenomenene som kan oppstå under soning (Straffegjennomføringsloven, 2001, § 37). Et eksempel på «utelukkelse fra felleskapet» er den som kan oppstå ved ressursmangel, der kvinnene må inn på cellen, ved mangel på bemanning, eller ved beskyttelse mot mannlige medfanger. Et av grunnprinsippene til Europarådet er «Ressursmangel rettferdiggjør ikke soningsforhold som krenker de innsattes menneskerettigheter» (Europarådet, 2006, regel 4). Undersøkelsen til JURK (2017) trekker frem at flere av kvinnene har opplevd isolasjon på dette grunnlaget. Dette er noe som kan påvirke deres psykiske tilstand. Knoff, en tidligere psykolog ved Ullersmo fengsel forteller det er store individuelle forskjeller i toleranse ved isolasjon, men at innsatte kan ha større negativ innvirkning enn ellers i befolkningen. Dette blir begrunnet med at fanger oftere har større psykiske belastninger som kan bety at de har «mindre å gå på». «Det blir alvorlig å bruke isolering som straff ovenfor dem som tåler dette dårlig. En kan ikke forsvare psykiske skader som et tilsiktet onde i et sivilisert samfunn» (Knoff, 1983, sitert i Vige, 2017 s. 73). Det at kvinnene kan oppleve isolasjon på bakgrunn av at de er minoriteten i fengselet, kan ses på som en viktig nøkkel i lys av min problemstilling. Da dette kan medføre psykiske belastninger som videre kan påvirke muligheten for rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet.

Andre forhold som kommer frem i JURKs undersøkelse (2017), og som kan påvirke rehabilitering hos kvinner som soner er nettverk, utdanning, arbeid og fritidstilbud. Da det er få kvinnefengsler i Norge, kan kvinnene oppleve å sone langt vekk fra hjem og familie.

Nettverk og sosialisering er noe myndighetene ser på som svært viktig for tilbakeføring til samfunnet (St.meld. 37 (2007-2008)). I undersøkelsen til JURK (2017), kommer det frem at 40% fikk besøk av øvrige familiemedlemmer, der en ekskluderte barn og partner. 16% fikk besøk av ektefeller eller samboere og venner og 17% fikk ikke besøk i det hele tatt, med unntak av frivillige. Kvinnene begrunnet at det er flere forhold som fører til at de ikke får besøk, blant annet avstand og forhold som begrenser muligheter for besøk i fengslene. Kvinnene må ofte velge mellom å sone nærmere hjemstedet for å få mulighet for besøk eller lengre vekke for å få andre goder.

Når det gjelder utdanning opplever kvinnene i JUKRs undersøkelse (2017) at de ikke får nokk informasjon og gode nokk tilbud. Fem av blandingsfengslene hadde for eksempel tilbud om fagbrev der ingen av kvinnefengslene tilbydde dette. Det er også variert i fengslene om tilrettelegging for å ta høyere utdanning under soning. Ved spørsmål om arbeidstilbud, var nesten 60% av kvinnene i rene kvinnefengsler misfornøyd med tilbudene, mens i blandingsfengslene utgjorde denne prosenten kun 33%. I de rene kvinnefengslene består tilbudene av håndarbeid, noe kvinnene mener ikke gir nokk kompetanse eller kvalifisering videre for livet etter endt soning. Også i spørsmål om fritidstilbud oppgir halvparten av kvinnene at de er misfornøyd med tilbudene og at de burde vært mer tilrettelagt i form av at fengslene kunne hatt egne ansatte med ansvar for fritidstilbud.

En faktor kvinnene gjentatte ganger trekker frem er ressursmangel. Ressursmangel kan påvirke deres soningsforhold og kan medføre færre aktivitetstilbud og mindre individuell oppfølging. I noen tilfeller kan det også medføre isolasjon. Grunnen til ressursmangel er i hovedsak faktorer som økonomi og politiske føringer. Dette er motstandsbarrierer som er vanskelig å endre. Forbundsleder i kriminalomsorgens yrkesforbund Tor Erik Larsen forteller nylig at forslaget til statsbudsjettet for 2021 ikke gir rom for økt bemanning, noe de har bedt om lenge og ser på som absolutt nødvendig. Larsen påpeker at det er bra at de satser på nybygg og oppussing av eldre fengsler, men at de må se på innholdet i det allerede eksisterende enhetene (Larsen, 2020). Helse- og omsorgsdepartementet viser også til at mangel på arbeidskraft setter grenser for hvordan oppgaver i helsetjenesten bør løses (Regjeringen, 2019).

Svarene som kommer frem i JURKs undersøkelse (2017) synliggjør at kvinnene erfarer tilbudene de får som manglende til en viss grad. Det er viktig å understreke at kvinnene mener de er manglende i forhold til hvilke tilbud menn får. Dette er noe som ikke harmonerer med kriminalomsorgens mål om at straffen skal ha et hensiktsmessig innhold (St.meld. 12 (2014-2015), s. 34) og at «god rehabilitering krever fleksibilitet innenfor rammene av den idømte straffereaksjonen, med gode virkemidler både innenfor og utenfor fengselet» (Justis- og beredskapsdepartementet, 2008, s.7). På et samfunnsnivå vil økonomi og politiske føringer være faktorer som fører til ressursmangler, begrenser sosial kontakt og mangel på tilbud, samt fysisk aktivitet. Dette kan på et individnivå medføre at kvinnene får svekket psykisk og fysisk helse i forbindelse med fengselsoppholdet, som kan påvirke tilbakefall til ny kriminalitet.

5.3 Institusjonell etnografi: Behov for mer tilpasset behandling som responderer på kjønn, for kvinner i kriminalomsorgen

Smith (1998,2002,2005) mener at en må se på kvinnenes erfaring for å vende blikket opp- og utover. Dette er for å se hvordan fengselet som institusjon påvirker deres hverdag. Det Smith (1998,2002,2005) kaller for diskurs, er måten vi mennesker viker for begreper, eksempel i sitt arbeid der en bruker institusjonens språk. Dette er noe som muligens kan ha påvirket svarene til noen av kvinnene i JURKs undersøkelse (2017) da flere har sonet lenge og kan være kjent med den institusjonelle diskursen. Smith (1998,2002,2005) mener en må se vekk fra det sosiale utgangspunktet om faglige begreper og perspektiver slik en kan se på hvordan kvinnene er posisjonert i det institusjonelle regimet, altså kriminalomsorgens institusjonspraksis (Smith 1998,2002, 2005 sitert i Mortensen et al., 2008, s. 189-190).

I alle studiene blir det belyst at kvinner har komplekse utfordringer som fører til ulike behov der en må tilpasse behandlingen ut fra disse utfordringene og behovene. Rousseau et al (2019) hevder at ressursene som blir brukt på behandling i fengsel bør bli fordelt basert på behovsområder. I fengsler og fengselsavdelinger for kvinner vil disse behovsområdene bestå av fysiske og psykiske lidelser som følger av traumer, vold og rus. Kvinnene i JURKs undersøkelse (2017) hevder også at det er mangler i rehabiliteringstilbud tilpasset for dem. Her vil kartlegging være et viktig verktøy. Kriminalomsorgen har allerede et kartleggingsprogram som bærer navnet BRIK og står for «Behovs- og ressurskartlegging i

kriminalomsorgen». Kartleggingen baseres på informasjon om ulike områder som bolig, utdanning, arbeid, helsehjelp og andre betydninger for den domfeltes tilbakeføring til samfunnet. BRIK skal bidra til et lettere og styrket forvaltningssamarbeid mellom ulike instanser (Kriminalomsorgen, 2019). For å besvare spørsmålet om det er behov for tilpasset behandling for kvinner som soner kan det være aktuelt å se på hvordan kriminalomsorgen som samfunnsinstitusjon, kan bruke mer aktivt kjønnsperspektiv. Dette for å bedre rehabiliteringstilbudet for kvinner som soner. På et samfunnsnivå forutsettes det at rehabiliteringen skal vedlikeholdes på utsiden av fengselet, der en trenger bistand fra andre instanser og organisasjoner. Her vil BRIK være viktig for samarbeidet. For at kriminalomsorgen kan implementere kjønn mer aktivt, kan kartleggingsverktøy som BRIK ha mer fokus på kjønn. Dette kan sikre mer tilrettelagt rehabilitering for kvinnene, slik at deres behov blir ivaretatt.

Et forslag som kommer frem i mine funn, er alternative tiltak som yoga og mindfulness som responderer på kjønn. I studien til Messina et al (2010) viser de til to programmer som består av Helping Women Recovery. Et program med 17 økter, fordelt på fire moduler og Beyond Trauma, som består av 11 økter med fokus på tre områder. Programmene implementeres på en strategisk måte for å fremme psykologisk vekst, der en fokuserer på kvinners spesifikke behov. Begge programmene er prøvd ut på kvinner i straffesystemet. Tilnærmingene som er brukt er kognitiv atferdsterapi, meditasjon og mindfulness. Formålet er å forstå de forskjellige formene for traumer, samt reaksjoner på misbruk og hvordan det påvirker stoffbruk. Sentralt i Messina et al (2010) og Glanville et al (2015) er at behandlingsprogrammene har fokus på traumer, utvikling av selvet og mindfulness. I studien til Rousseau et al, vises det til at yoga og mindfulness programmer har flere helsemessige fordeler som forbedrer både emosjonell og fysisk styrke. I forhold til det psykiske, har det vist seg å redusere symptomer på PTSD, angst og depresjon, samt at det bidrar til økt selvtillit, bedrer mental helse og velvære og traumer.

TIMBo er et spesifikt 16 økters program i Rousseau et al (2019), der deltakerne tilegner seg verktøy om deres mønstre, symptomer og reaksjoner for å forebygge og regulerer følelser i forhold til traumer. Programmet ble utviklet for kvinner som lider av traumer, avhengighet og misbruk. Det retter fokuset mot kjønn og er basert på traumeteori. Det første målet med

programmet er å gi enkle, effektive og tilgjengelige verktøy kvinnene kan brukes hvor som helst og som kan brukes som en aktive mestringsstrategier for selvregulering. Det andre målet er å hjelpe kvinnene med å være bevisst på kroppen. Det tredje og langsiktige målet er å hjelpe kvinnene med å ha tro og håp, der en begynner en slags «transformasjonsprosess». Øktene inkluderer gruppediskusjon, pustearbeid og fysisk yoga praksis og meditasjon og foregår 2 ganger i uken, der økten varer 2 timer.

Lyenger yoga, et tiltak fra Harner et al (2010) baserer seg på sittende og stående positurer, inversjoner, strekninger, vendinger og pusteøvelser, som skal føre til avslapping. Denne måten å gjøre yoga på skal hjelpe med en rekke fysiske og psykiske helseproblemer. Programmet er designet for å øke tilliten, samt redusere stress. Dette programmet blir utført to ganger i uken, 120 minutter per økt og blir utøvd av en profesjonell lyenger yoga instruktør. I hver økt inkluderes det en serie med styrkende positurer, balansering og avslapningsteknikker.

6.0 konklusjon

Jeg har i denne oppgaven prøvd å finne ut om et kjønnsperspektiv kan påvirke rehabilitering hos kvinner som soner i fengsel. For å oppsummere oppgaven min så vil funnene mine bekrefte at et kjønnsperspektiv kan ha noe å si for rehabiliteringen til kvinnene som soner en dom. Det å tenke kjønn kan trygge og bedre rehabiliteringen for kvinnene, da de er en marginalisert gruppe i fengselet som institusjon. Det er likevel viktig å understreke at et kjønnsperspektiv vil være en av flere faktorer som spiller inn for å tilrettelegge for god rehabilitering. Budsjettkutt og ressursmangler er noen av hovedårsakene til at kvinnene blir nedprioritert, noe som går ut over deres mulighet til rehabilitering på lik linje med menn. Dette påvirker faktorer som nettverk, arbeid, utdanning og fritidstilbud, som alle er en viktig nøkkel for en kriminalitetsforebyggende effekt.

Funnene mine sier også noe om at alle kvinner er forskjellig og har komplekse utfordringer som krever tilpasset behandling. Kvinner som har blitt utsatt for traumer og negative opplevelser med menn, bør derfor kunne få mulighet til et tilpasset kjønnsresponsiv behandlingsprogram for at deres behov blir ivaretatt. Forskning viser til at flere av kvinnene har et positivt resultat, som forebygger tilbakefall til ny kriminalitet (Messina et al (2010), Glanville et al (2015)). Behandling som responderer på kjønn, som yoga og mindfulness er to mulige tiltak som kan implementeres for å bedre rehabilitering for kvinner. Det kommer tydelig frem at det trengs mer forskning om kjønnsresponsiv behandling innen kriminalomsorgen, både internasjonalt og her i Norge. Det har derfor vært noe krevende og finne litteratur for å besvare min problemstilling, likevel har det vært et spennende tema, der jeg har lært mye.

Noe som har fanget min interesse er at det blir belyst i alle artiklene at et stort antall kvinner har opplevd og er preget av traumer, noe som kan ha ført til situasjonen de er i idag. Jeg som snart er ferdigutdannet vernepleier, har et håp om tidligere intervensjon hos kvinner og barn som har opplevd eller opplever traumer. Dette tror jeg kan forhindre at kvinner havner i utfordrende situasjoner som kan føre til rus og kriminalitet.

Dette er et komplekst tema som krever mer informasjon og støtte på et større nivå. Flertallet av fengslede kvinnene opplever mye skam og er i fåtall, jeg opplever av den grunn at de har vanskeligheter for å «stå opp for seg selv», og trenger da andre som kan tale for dem. I denne oppgaven har jeg lært mye om betydning av kjønn, minoriteter og faktorer som spiller inn, både på et individnivå, men også samfunnsnivå. Dett er lærerikt og interessant i forhold til min utdanning som vernepleier, da lignende utfordringer kan være svært relevant i mitt arbeid videre. Noe jeg ønsker å ta med meg videre er Smiths måte å se vekk fra det sosiale utgangspunkt om faglige begreper og perspektiver, og heller fokusere på menneskets posisjon slik hun gjør i institusjonell etnografi.

Litteraturliste

- Braun, V & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative Research in Psychology*. 3: 77-101.
<https://folk.ntnu.no/baldurk/skolearbeid/Kvalitative%20metoder%20PSYPRO4318/thematicanalysis.pdf>
- Dalland, O. (2018). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Gyldendal akademisk.
- Duckert, F., Lossius, K., Ravndal, E & Sandvik, S. (2008). *Kvinner og alkohol*. Universitetsforlaget.
- Europarådet (2006). *De europeiske fengselsreglene*. Vedtatt av Europarådet ministerkomite, 11 januar 2006. Rec (2006)2. <https://rm.coe.int/16804c14b2>
- Harner, H, Hanlon, A, L & Garfinkel M. (2010). *Effect of Iyengar Yoga on Mental Health of Incarcerated Woman: A feasibility Study*
https://journals.lww.com/nursingresearchonline/Fulltext/2010/11000/Effect_of_Iyengar_Yoga_on_Mental_Health_of.4.aspx?casa_token=5Byv4Go-znOAAAAA:sIOJ060nL37fe0f6v5V86CjOk8pfTueTZBCxiCCoALb7bjsxyV_IM1lRoamC8GYlh72rj7EWJV-US21goCG8x81hw
- Helsebiblioteket (2016, 7.juli). *Kildevalg*
<https://www.helsebiblioteket.no/kunnskapsbasert-praksis/litteratursok/kildevalg>
- Holm, E.H. (2016). *Kjønnsdelt behandling i et kjønnsløst rusfelt*. Blogg fra blå kors borgestadklinikken og korus-sør.
<https://www.blogg-borgestadklinikken.com/2016/09/07/kjonnsdelt-behandling-i-et-kjonnslost-rusfelt-gjeste blogg-ved-ragnhild-myrrholt-avdeling-bragernes%EF%BB%BF%EF%BB%BF/>
- Høgskulen på Vestlandet. (u.å). *Søk etter fagressurser*.
<https://www.hvl.no/bibliotek/sok-etter-fagressurser/?filters=vernepleie>
- Finden, E. (26. november. 2019). *En vernepleier i kriminalomsorgen*. Vernepleier.no
<https://vernepleier.no/2019/11/en-vernepleier-i-kriminalomsorgen/>

Forskrift om habilitering og rehabilitering. (2001). *Forskrift om habilitering og rehabilitering*. (FOR-2001-06-28-765). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2001-06-28-765>

Glanville, J.M, Hewitt, C, James , M.M, Neilson, M, Perry, A. E & Woodhouse, R. (2015)
Interventions for female drug-using offenders
<https://www.cochranelibrary.com/cdsr/doi/10.1002/14651858.CD010910.pub2/full>

Kriminalomsorgen. (2019). *Kriminalomsorgens årsstatistikk-2019*.
<https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/4768782.823.77nnpnkalujujumpt/Kriminalomsorgens+årsstatistikk+2019.pdf>

Kriminalomsorgen. (2019). *om BRIK*.
<https://tilbakeføring.no/innsikt/om-brik/>

Kriminalomsorgen. (2020b). *Straff i fengsel*.
<https://www.kriminalomsorgen.no/straff-i-fengsel.237611.no.html>

Kunnskapscenteret. (2014). *Rehabilitering av kvinner i fengsel*- Notat fra kunnskapscenteret systematisk litteratursøk med sortering juni 2014. (Notat: ISBN 978-82-8121-869-7).
https://fhi.brage.unit.no/fhixmlui/bitstream/handle/11250/2478470/K_Notat_2014_Blaasvær_rehabilitering_kvinner_soning.pdf?sequence=1

Larsen, T, E. (7.oktober. 2020). *Statsbudsjettet 2021*. Kriminalomsorgens yrkesforbund.
<https://www.mynewsdesk.com/no/kriminalomsorgensyrkesforbund/pressreleases/statsbudsjettet-2021-3040893>

Meld. St. 37 (2007-2008). *Straff som virker - mindre kriminalitet - tryggere samfunn*. Justis og politidepartementet. [dfs/stm200720080037000dddpdfs.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/7fcd260d2f1f44e8b26df955192a01fd/no/pdfs/stm200720080037000dddpdfs.pdf)

Meld. St. 12 (2014-2015). *Utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen*. Justis og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/7fcd260d2f1f44e8b26df955192a01fd/no/pdfs/stm201420150012000dddpdfs.pdf>

Messina, N. P, Grella, C. E, Cartier, J & Torres, S. (2010). *A ransomized experimental study of gender-responsive substance abuse treatment for woman in prison.*

<https://www-sciencedirect-com.galanqa.hvl.no/science/article/pii/S0740547209001500>

Mortensen, E., Egeland, C., Gressgård, R., Holst, C., Jegerstedt, K., Rosland, S & Sampson, K. (2008). *Kjønnteori*. Gyldendal Akademisk

Nortvedt, M. W., Jamtvedt, G., Graverholdt, B., Nordheim, L. V., & Reinart, L. M. (2016). *Jobb Kunnskapsbasert: en arbeidsbok*. (6. utg). Cappelen Damm Akademisk.

Olteidal, S. (2013). *kjønnsperspektiv i sosialt arbeid*. Universitetsforlaget.

Regjeringen. (22.november. 2019). *Slik skal vi møte utfordringer i helsetjenesten*. Helse- og omsorgsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/slik-skal-vi-mote-utfordringene-i-helsetjenesten/id2679002/>

Høgskulen på Vestlandet (23. august. 2020) *Rettleiar for bacheloroppgåva ved fakultet for helse- og sosialvitenskap (FHS)*.

<https://www.hvl.no/student/eksamen/heimeeksamen-og-oppgaveskriving/rettleiar-for-bacheloroppgava-ved-fhs/>

Rousseau, D, Long, N, Jackson, E & Jurgensen J. (2019) *Empowering Through Embodied Awaeness: Evaluation of a Peer-Facilitated Trauma-informed Mindfulness Currrickum in Womans Prison.*

<https://www.cochranelibrary.com/cdsr/doi/10.1002/14651858.CD010910.pub2/full>

Sivilombudsmannen (2016). *Temarapport 2016: kvinner i fengsel*.

https://www.sivilombudsmannen.no/wp-content/uploads/2017/05/Temarapport_Kvinner-i-fengsel.pdf

Straffegjennomføringsloven. (2001). *Lov om gjennomføring av straff* (LOV-2001-05-18-21).

Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21#KAPITTEL_5

Kriminalomsorgen. (2017). *Strategi for kvinner i varetekt og straffegjennomføring*.

https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/4725438.823.ppjilusszslkab/Strategi%2Bfor%2Bkvinner%2Bi%2Bvaretekt%2Bog%2Bstraffegjennomf%C3%B8ring_endelig%2Bversjon+%283%29.pdf

Universitetet i Bergen. (2017, 25.september). *Kjønnsperspektiv: Sentrale begreper*.

<https://www.uib.no/skok/kjonnsperspektiv/107727/sentrale-begrep#femininitet>

Utdannings-og forskningsdepartementet (2004, 1.juli). *Rammeplan for vernepleierutdanningen*.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ufd/pla/2003/0002/ddd/pdfv/215888-rammeplan_vernepleier_23.juni_ny.pdf

Vige, Å. M. (2017). *kvinner erfaringer med å sone i norske fengsler våren 2017: en rapport fra juridisk rådgivning for kvinner* (Rapport nr. 1/2018)

<https://foreninger.uio.no/jurk/publikasjoner/rapport-jurk-kvinner-erfaringer-med-a-soner.pdf>

Viggen, E. D. (2020, 10. September). *Her sonet 12 kvinner blant 246 menn. Nå har kvinnene kjempet fram en egen kvinneavdeling*. FriFagbevegelse.

https://frifagbevegelse.no/nffmagasinet/her-sonet-12-kvinner-blant-246-menn-na-har-kvinnene-kjempet-fram-en-egen-kvinneavdeling-6.469.725126.48aab56526?utm_medium=referral&utm_source=upday&fbclid=IwAR3D2e7dt2ey5jcVPRyPjPLC82wHHXSAIlg0l6PtQOEauV-ohPMRVRJQdNUg

Vedlegg

Vedlegg 1

P	Populasjon	Kvinner i fengsel
I	Intervensjon	Kjønnsdelt behandling
C	Kontroll	
O	Utfall	Rehabilitering

For spørsmål om erfaringer og holdninger, fyll inn de relevante PICo-elementene:

P	Populasjon	
I	(Fenomen av) interesse	
Co	Kontekst	

Formuler PICO/PICo-spørsmålet ditt:

«Hvordan kan kjønnsdelt behandling bidra til rehabilitering hos kvinner i fengsel?»